

संत गाडगेबाबा उन्नत ग्राम योजनेअंतर्गत
७५ गावांमध्ये कृत्रिम बुद्धीमत्तेच्या
सहाय्याने नागरिकांचे जीवनमान
उंचवण्यासाठी पथदर्शी प्रकल्प
राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण २४२५/प्र.क्र.१६३/मातंक
बांधकाम भवन, मझबान पथ, फोर्ट,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ००१
दिनांक : ३० एप्रिल, २०२६

वाचा :

१. सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-१७२५/प्र.क्र.२९९/मातंक दि. २७ नोव्हेंबर, २०२५.
२. नियोजन विभाग, शासन निर्णय क्र.डिएपी १०२५/प्र.क्र.३०६/का.१४८९, दि. ४ ऑगस्ट २०२५.
३. कौशल्य विकास, शासन निर्णय क्र.कौविउ-२०२१/प्र.क्र.३८/उद्योजकता (कौ.१) दि. १७ जून, २०२२.
४. मा. मुख्य सचिव यांचेकडील दि.२४.०३.२०२६ रोजी झालेलेल्या बैठकीचे इतिवृत्त.

प्रस्तावना :

सामान्य प्रशासन विभाग (माहिती तंत्रज्ञान), शासन निर्णय दि. २७ नोव्हेंबर, २०२५ अन्वये राज्यातील नागपूर, अमरावती, हिंगोली, पुणे व सिंधुदुर्ग या पाच जिल्ह्यांतील एकूण ७५ गावांमध्ये प्रथम टप्प्यात प्रायोगिक तत्वावर स्मार्ट व इंटेलिजन्ट व्हिलेज हा प्रकल्प राबविण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. मा. मुख्यमंत्री महोदयांनी सन २०२६-२७ या वर्षाच्या अर्थसंकल्पात “संत गाडगेबाबा उन्नत ग्राम योजनेअंतर्गत ७५ गावांमध्ये कृत्रिम बुद्धीमत्तेच्या सहाय्याने नागरिकांचे जीवनमान उंचवण्यासाठी पथदर्शी प्रकल्प” राबविण्याची घोषणा केलेली आहे. यासंदर्भात मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली दिनांक २४ मार्च, २०२६ रोजी आयोजित राज्यस्तरीय समितीच्या बैठकीत सदर प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीबाबत मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याचे निर्देश प्राप्त झाले होते. सदर निर्देशांच्या अनुषंगाने तसेच ग्रामीण भागातील पायाभूत सुविधा व सेवा वितरणामध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर करून आधुनिकता आणण्याच्या उद्देशाने “संत गाडगेबाबा उन्नत ग्राम योजने अंतर्गत ७५गावांमध्ये कृत्रिम बुद्धीमत्तेच्या सहाय्याने नागरिकांचे जीवनमान उंचवण्यासाठी पथदर्शी प्रकल्प” या प्रकल्पाची

अंमलबजावणी करण्यासाठी सविस्तर मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती.

शासन निर्णय :

ग्रामीण भागातील प्रशासन अधिक सक्षम, गतिमान व तंत्रज्ञानाधारित करण्याच्या उद्देशाने “ संत गाडगेबाबा उन्नत ग्राम योजनेअंतर्गत ७५गावांमध्ये कृत्रिम बुद्धीमत्तेच्या सहाय्याने नागरिकांचे जीवनमान उंचवण्यासाठी पथदर्शी प्रकल्प” या प्रकल्पाद्वारे ग्रामपंचायतींच्या वास्तविक गरजा ओळखून त्यानुसार योग्य तंत्रज्ञानाची निवड करण्यात येणार आहे. तसेच, निवडलेले तंत्रज्ञान तांत्रिकदृष्ट्या व्यवहार्य, स्थानिक परिस्थितीस अनुरूप व दीर्घकालीन शाश्वत असेल याची खात्री करण्यात येणार आहे. या प्रकल्पामुळे ग्रामीण संसाधनांचा कार्यक्षमपणे वापर करून पायाभूत सुविधा व सेवा वितरणामध्ये ग्रामीण नागरिकांना सुलभपणे वापर करणे शक्य होईल असे तंत्रज्ञानाधारित उपक्रम राबवून ग्रामीण नागरिकांच्या जीवनमानात गुणात्मक सुधारणा घडवून आणणे शक्य होईल. यासाठी खालीलप्रमाणे Demand-Driven & Technically Vetted मॉडेल स्वीकारण्यात आले असून प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी टप्पा निहाय मार्गदर्शक सुचना देण्यात येत आहेत.

१) टप्पा १ : जिल्हा तांत्रिक सूची निश्चित करणे

ग्रामपंचायतींच्या समस्या जाणून घेण्यासाठी जिल्हा प्रशासन व Technical Anchor Institute (TAI) यांच्या संयुक्त विद्यमाने प्रत्येक गावात निदानात्मक गरज मूल्यांकन पध्दतीचा अवलंबन करून केवळ खऱ्या आणि तंत्रज्ञानाच्या दृष्टीने योग्य गरजा सुनिश्चित केल्या जातील. सदर प्रकल्पाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग, शासन निर्णय दि. १७ जून, २०२२ अन्वये स्थापन करण्यात आलेली कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता जिल्हा कार्यकारी समिती ही **जिल्हा स्तरीय समिती** म्हणून कार्यरत राहिल. सदर समितीमध्ये जिल्हा परिषद मुख्य कार्यकारी अधिकारी उपाध्यक्ष म्हणून कार्य करतील. TAI निवडलेल्या प्रत्येक ग्रामपंचायतीला प्रत्यक्ष भेट देऊन तेथील शेतकरी, महिला, युवक, इत्यादींशी चर्चा करून तसेच प्रत्यक्ष स्थळाची पाहणी करून समस्यांचे प्राधान्यक्रम निश्चित करेल व आपला अहवाल जिल्हा स्तरीय समितीला सादर करेल. TAI द्वारे सादर केलेल्या निदानात्मक गरज मूल्यांकन अहवालांच्या आधारे निश्चित करण्यात आलेल्या स्थानिक समस्यांचा विचार करून समिती एक जिल्हास्तरीय तंत्रज्ञान सूची तयार करेल, ज्यामध्ये नेमक्या कोणत्या प्रकारच्या तंत्रज्ञानाधारित उपायांची गरज आहे याची माहिती असेल, सदर जिल्हा तंत्रज्ञान सूचीला समिती मान्यता देईल. निदानात्मक गरज मूल्यांकन अहवालांच्या आधारे ही तंत्रज्ञान सूची अंतिम करण्यासाठी TAI जिल्हा समितीला सहाय्य करतील.

या प्रकल्पांतर्गत ग्रामविकास, शेती, आरोग्य, शिक्षण, पाणीपुरवठा व स्वच्छता, पुशसंवर्धन, मत्स्य व्यवसाय व इतर प्रधान्य क्षेत्रांमधून किमान ४ क्षेत्र (Sector) निवडून प्रत्येक क्षेत्रात (Sector)

किमान १ असे एकूण किमान ६ तंत्रज्ञानाधारित उपक्रम (activities) गावामध्ये राबविणे आवश्यक आहे.

टप्पा २ -प्रथम स्तर तांत्रिक छाननी

जिल्हा स्तरीय समितीद्वारे अंतिम करण्यात आलेल्या जिल्हा तंत्रज्ञान सूचीच्या आधारे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्याद्वारे जिल्हा परिषद स्टार्टअप्स आणि तंत्रज्ञान पुरवठादारांना आमंत्रित करणारी एक जाहिरात स्वारस्य अभिव्यक्ती (Expression of Interest (Eoi)) प्रसिध्द करण्यात येईल तसेच त्यांच्याद्वारे TAI च्या मदतीने या Eoi द्वारे प्राप्त सर्व अर्जदारांची स्ट्रीम मॅट्रीक्स (STREAM Matrix) (परिशिष्ट २) च्या निकषानुसार सविस्तर छाननी केली जाईल. अर्जदाराने सादर केलेल्या तांत्रिक डेटा उपायांचे प्रामुख्याने डेटा सुरक्षा, व्यावसायिक विश्वासाहता, प्रणाली एकत्रीकरण क्षमता (System Integration Capabilities) इत्यादी बाबींवर मूल्यमापन केले जाईल. प्रस्तावित तंत्रज्ञान ग्रामीण भागात खऱ्या अर्थाने आणि प्रभावीपणे काम करू शकेल किंवा नाही हे तपासले जाईल. उपरोक्त तपासणी नंतर पात्र ठरलेले पुरवठादार यांची यादी मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद हे जिल्हा स्तरीय समितीकडे सादर करतील व सदर समिती त्यांना मान्यता देईल. समितीच्या मान्यतेने मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद सदर पात्र पुरवठादारांना तालुका स्तरावर आयोजित केलेल्या स्मार्ट व्हिलेज सोल्यूशन्स एक्झिबिशनसाठी आमंत्रित करतील. पात्र पुरवठादार त्यांच्या तंत्रज्ञानाचे प्रदर्शन करतील. तंत्रज्ञानांची प्रात्यक्षिके पाहण्यासाठी तालुक्यातील सर्वच ग्रामपंचायतींचे सरपंच, ग्रामपंचायत त्यांच्या अधिकारी आणि नागरिकांना निमंत्रित करण्यात येईल. हा उपक्रम एक शैक्षणिक मंच म्हणून कार्य करेल. ग्रामीण नागरिकांना उपलब्ध असलेल्या विविध आधुनिक तांत्रिक उपायांची प्रत्यक्ष ओळख होईल.

या प्रदर्शनादरम्यान प्रकल्पांतर्गत निवडलेल्या ग्रामपंचायतींच्या प्रतिनिधींना मार्गदर्शन करण्यासाठी TAI चे तज्ज्ञ उपस्थित राहतील व ते तांत्रिक सल्लागार म्हणून भूमिका बजावतील तसेच ग्राम प्रतिनिधींना हे तंत्रज्ञान अचूकपणे समजून घेण्यास तसेच त्यांच्या स्थानिक गरजेनुसार सर्वोत्तम तंत्रज्ञानाची निवड करण्यास साहाय्य करतील.

अंतिम आर्थिक निविदेसाठी (Financial Bidding) पात्र ठरण्याकरिता, अर्जदारांना स्ट्रीम मॅट्रिक्सच्या मूल्यमापनात यशस्वी होणे आणि तालुकास्तरीय तंत्रज्ञान प्रदर्शनामध्ये अंतिम वापरकर्त्यासमोर (ग्रामपंचायती) आपल्या तंत्रज्ञानाचे यशस्वी प्रात्यक्षिक सादर करणे आवश्यक राहिल.

टप्पा ३ -तांत्रिक व्यवहार्यता प्रमाणपत्र व DPR तयार करणे

सदर तालुका स्तरीय प्रदर्शनाच्या आधारे ग्रामपंचायती निदानात्मक गरज मूल्यांकन अहवालात नमूद प्राधान्य समस्यांसाठी योग्य तंत्रज्ञान ठरवतील व ठराव करून स्मार्ट व इंटेलिजंट व्हिलेज प्रकल्पांतर्गत सदर तंत्रज्ञान गावाला पुरविण्याची मागणी जिल्हा स्तरीय समितीकडे सादर करतील. समिती ग्रामपंचायतीने निवडलेल्या तंत्रज्ञानाची तांत्रिक व्यवहार्यता तपासण्यासाठी सदर यादी TAI ला सादर करेल.

ग्रामपंचायतीने तंत्रज्ञानाची निवड केल्यानंतर TAI ने सदर तंत्रज्ञानाचा 'व्यवहार्यता अभ्यास' (Feasibility Study) करणे अनिवार्य असेल. निवडलेले तंत्रज्ञान त्या विशिष्ट गावात खऱ्या अर्थाने काम करेल की नाही, हे यातून निश्चित केले जाईल. यासाठी TAI ने गावात वीजपुरवठा, इंटरनेट सुविधा आणि आवश्यक जागेची उपलब्धता इत्यादी असल्याची पडताळणी करणे आवश्यक असेल. व्यवहार्यता अभ्यास झाल्याशिवाय कोणत्याही तंत्रज्ञानाची अंमलबजावणी केली जाणार नाही.

या व्यवहार्यता अभ्यासामध्ये तांत्रिक, कार्यात्मक आणि आर्थिक बाबींचा सविस्तर विचार केला जाईल. 'आर्थिक व्यवहार्यता' तपासताना, प्रकल्पाची ३ वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर येणारा देखभाल आणि दुरुस्तीचा खर्च (O&M Expenses) संबंधित ग्रामपंचायतीला परवडणारा आहे किंवा नाही, याची खात्री केली जाईल. जर प्रस्तावित तंत्रज्ञान तांत्रिक, कार्यात्मक आणि आर्थिकदृष्ट्या पूर्णपणे व्यवहार्य आढळले, तर आणि तरच TAI कडून त्या गावासाठी 'सविस्तर प्रकल्प अहवाल' (DPR) तयार केला जाईल. हा DPR पुढील खरेदी प्रक्रिया आणि प्रत्यक्ष अंमलबजावणीसाठी पायाभूत दस्तऐवज म्हणून ग्राह्य धरला जाईल.

प्रत्येक DPR मध्ये '३ वर्षांनंतरची शाश्वतता योजना' (Post-3-Year Sustainability Plan) स्पष्टपणे नमूद करणे अनिवार्य असेल. यामध्ये भविष्यात येणारा आवर्ती खर्च (Recurring Cost) आणि त्यासाठी लागणारा निधी कुठून उपलब्ध होणार) उदा .ग्रामपंचायतीचा निधी, संबंधित विभाग, विविध योजनांचे एकत्रीकरण किंवा इतर स्रोत) याचा स्पष्ट उल्लेख असणे आवश्यक राहिल .TAI कडून सदर DPR जिल्हा स्तरीय समितीकडे मंजूरीसाठी सादर करण्यात येईल. यासंदर्भात ग्रामपंचायतीला अथवा पुरवठादाराला काही तक्रारी असल्यास DPR सादर झाल्यापासून ७ दिवसांत जिल्हाधिकार्यांकडे अपील करता येईल. सदर अपीलावर ७ दिवसांत निर्णय देणे बंधनकारक असून जिल्हाधिकार्यांचा निर्णय अंतिम राहिल.

टप्पा ४ : अंतिम खरेदी प्रक्रिया

जिल्हा स्तरीय समितीने मंजूर केलेल्या DPR नुसार एकत्रित मागणीवर आधारित स्पर्धात्मक निविदा प्रक्रिया ही जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे स्तरावर राबविण्यात येईल. यासाठी एक सेवादाता (Service Provider) किंवा संयुक्त पुरवठादार (Consortium Model) पध्दतीचा अवलंब करता येईल. STREAM मॅट्रीक्समध्ये पात्र ठरणारे व तालुकास्तरीय तंत्रज्ञान प्रदर्शनामध्ये मध्ये सहभागी झालेल्या पुरवठादारच केवळ निविदा प्रक्रियेमध्ये भाग घेऊ शकतील.

सर्व खरेदी प्रक्रिया महाराष्ट्र शासनाच्या प्रचलित खरेदी धोरणानुसार (GeM Portal किंवा ई-निविदा) करण्यात येईल .सर्व उपकरणे CAPEX + ३ वर्षे संचालन व देखभाल + विमा संरक्षण या तत्वावर खरेदी करणे बंधनकारक राहिल. सदर निविदांमधून पात्र पुरवठादार जिल्हा स्तरीय समितीच्या मान्यतेने अंतिम करण्यात येईल. त्यानंतर मुख्य कार्यकारी अधिकारी ,जिल्हा परिषद सदर पुरवठादारांना कार्यारंभ आदेश निर्गमित करतील व करार करतील .

२) प्रकल्प उभारणी व प्रशिक्षण-

पुरवठादाराने (Vendor) डीपीआरमध्ये (DPR) नमूद केलेल्या तांत्रिक निकषांनुसार (Technical specifications) उपकरणांची उभारणी (Installation) करावी. तसेच, पुरवठादाराने या उपकरणांच्या हाताळणीसाठी संबंधित क्षेत्रिय कर्मचाऱ्याला योग्य प्रशिक्षण देणे बंधनकारक राहिल. संबंधित व्यक्तीला ही उपकरणे स्वतःहून आणि योग्यरीत्या हाताळता येत आहेत (Independent usage) याची खात्री झाल्यानंतरच, TAI कडून त्याला 'सक्षमता प्रमाणपत्र' (Competency Certificate) दिले जाईल .

या प्रक्रियेच्या शेवटी पुरवठादाराने उपकरणांचे वॉरंटी कार्ड (Warranty cards), मराठी भाषेतील वापरकर्ता पुस्तिका (User manuals), ३ वर्षांचा देखभाल कराराचा (AMC) संपूर्ण तपशील तसेच विमा संरक्षण संदर्भातील कागदपत्रे ग्रामपंचायतीकडे अधिकृतरीत्या सुपूर्द करणे आवश्यक राहिल.

TAI कडून सदर उपकरण स्थापन झाल्यानंतर किमान ३० दिवसांच्या निरीक्षणानंतर मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांना Project Stabilization Report सादर करण्यात येईल. सर्व उपकरणे राज्यस्तरीय केंद्रीय डॅशबोर्डशी integrate करणे अनिवार्य राहिल.

३) ग्रामपंचायतींच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात प्रकल्पासाठी प्रति ग्रामपंचायत ३ वर्षांकरिता (CAPEX + ३ वर्ष Operation and Maintenance (O&M) + Insurance) लागणाऱ्या खर्चाची मर्यादा खालील प्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे .

अ.क्र.	लोकसंख्या	खर्च मर्यादा (रु. लाखात)
१	२००० पेक्षा कमी	८०
२	२००० ते ५०००	११०
३	५००० पेक्षा जास्त	१४०

४) सदर प्रकल्पाची अंमलबजावणी करताना विविध यंत्रणांची भूमिका खालीलप्रमाणे असेल.

१. जिल्हास्तरीय अंमलबजावणी यंत्रणा :

जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग, शासन निर्णय दि. १७ जून, २०२२ अन्वये स्थापन करण्यात आलेली कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता जिल्हा कार्यकारी समितीमध्ये जिल्हाधिकारी संबंधित विभागांचे अधिकारी, संबंधित तालुक्यांचे गटविकास अधिकारी, तसेच संबंधित जिल्ह्यासाठी नियुक्त करण्यात आलेल्या Technical Anchor Institute (TAI) चे प्रतिनिधी यांचा समावेश करतील. सदर प्रकल्पाच्या

अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने जिल्हाधिकारी आवश्यकतेनुसार समितीतील सदस्यांची संख्या वाढवू किंवा कमी करू शकतील. आवश्यकतेनुसार संबंधित जिल्हे महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटीची मदत घेऊ शकतील.

समितीचे कामकाज :

१. सदर समितीने प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीतील प्रमुख निर्णय घेणारी संस्था म्हणून कार्य करावे.
२. सदर समितीने ग्रामविकास, शेती, आरोग्य, पाणीपुरवठा, शिक्षण, पशुसंवर्धन यांसारख्या अजून इतर प्राधान्य क्षेत्रांची (Sector Selection) निश्चिती गावांच्या वास्तविक गरजा विचारात घेऊन करावी.
३. ग्रामविकास विभागाने दि ६ फेब्रुवारी, २०२६ च्या पत्रान्वये प्रकल्पासाठी लागणारा खर्च जिल्हा नियोजन समितीतील नाविन्यपूर्ण घटक अंतर्गत उपलब्ध निधीतून भागविण्याच्या सूचना दिल्या होत्या. प्रकल्प अधिक प्रभावी व शाश्वत करण्याकरिता सदर निधी व्यतिरिक्त CSR घटक किंवा निधीचे इतर स्रोत देखील समिती विचारात घेईल.
४. समिती जिल्हा तंत्रज्ञान सुची तयार करून त्यास मान्यता देईल.
५. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी प्रसिध्द केलेल्या जाहिरात स्वारस्य अभिव्यक्ती (EoI) द्वारे प्राप्त पुरवठादार यांची STREAM MATRIX ने पडताळणी केली असता पात्र पुरवठादारांच्या यादीला मान्यता देणे.
६. समितीने तालुकास्तरीय तंत्रज्ञान प्रदर्शन आयोजित करण्याच्या अनुषंगाने कार्यवाही करावी.
७. समिती Technical Anchor Institute (TAI) ने समितीसमोर सादर केलेल्या Detail Project Report (DPR) ला अंतिम मान्यता देईल.
८. सदर DPR च्या अनुषंगाने मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी राबविलेल्या निविदा प्रक्रियेला अंतिम मान्यता देणे.
९. सदर समितीने प्रकल्पाच्या प्रगतीचे नियमित परीक्षण करावे.
१०. सदर प्रकल्पांतर्गत एखाद्या उपकरणाचा लाभ व्यक्तीला वैयक्तिक होत असल्यास सदर उपकरणाचा लाभ मोफत न देता त्याच्याकडून वापरकर्ता शुल्क घेण्यात यावे. सदर शुल्क किती घेण्यात यावा याचा निर्णय जिल्हास्तरीय समितीने घ्यावा.

२. Technical Anchor Institute (TAI) ची भूमिका:

प्रकल्पाची तांत्रिक गुणवत्ता व व्यवहार्यता सुनिश्चित करण्यासाठी तसेच तांत्रिक मार्गदर्शन करण्याकरिता शासनाने खालील प्रमुख शासकीय अभियांत्रिकी संस्था या ३ वर्षांच्या कालावधीसाठी Technical Anchor Institute (TAI) म्हणून निवडल्या आहेत. सदर संस्थांची प्रकल्पाकरिता काम करण्याची तयारी नसल्यास अथवा त्यांच्याकडे मुबलक संसाधने उपलब्ध नसल्यास उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या सल्ल्याने ग्रामविकास विभाग अन्य नामांकित संस्थांची निवड करेल.

अ.क्र.	जिल्हा	स्मार्ट व व्हिलेज प्रकल्पांतर्गत ग्रामपंचायतींची संख्या	Technical Anchor Institute
१	पुणे	१०	COEP Technological University
२	नागपूर	१०	VNIT (NIT Nagpur)
३	अमरावती	२३	Govt. Engineering College Amravati
४	हिंगोली	११	SGGS College of Engineering & Technology, Nanded.
५	सिंधुदूर्ग	२१	Govt. Polytechnic, Malvan

सदर संस्था प्रकल्पाच्या संपूर्ण कालावधीत तांत्रिक सल्लागार म्हणून कार्य करेल.

१. निदानात्मक गरज मुल्यांकन (DNA): TAI ने प्रत्येक निवडलेल्या गावात प्रत्यक्ष भेट देऊन गावातील नागरिकांसोबत प्रमुख समस्यांबाबत / गरजांबाबत चर्चा करणे, स्थळ पहाणी करून पडताळणी करणे व समस्यांचा प्राधान्यक्रम ठरवणे.
२. जिल्हा समितीला जिल्हा तंत्रज्ञान सूची तयार करण्यास सहाय्य करणे.
३. तालुकास्तरीय तंत्रज्ञान प्रदर्शना दरम्यान ग्रामस्थांना योग्य तंत्रज्ञान निवडण्यासाठी मार्गदर्शन करणे व ग्रामपंचायतीने निवडलेल्या तंत्रज्ञानाची व्यवहार्यता (Feasibility) तपासणे.
४. Detail Project Report (DPR): गावांकरिता निवडण्यात आलेल्या तंत्रज्ञानांसाठी सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) जिल्हाधिकार्यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात आलेल्या समितीला सादर करणे.
५. तंत्रज्ञानाधारित उपक्रमांच्या अनुषंगाने उपकरणे स्थापित झाल्यावर उपरोक्त समितीला स्थिरीकरण अहवाल सादर करणे.
६. जिल्हा समितीला प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी सर्व तांत्रिक बाबींमध्ये मदत करणे.
७. ग्रामीण नागरिकांमध्ये डिजिटल साक्षरता वाढविणे.

४. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची भूमिका :

१. निवडलेल्या तालुक्यासाठी किमान चार क्षेत्र (Sector) निवडून प्रत्येक ग्रामपंचायतीमध्ये किमान दोन तंत्रज्ञानाधारित उपक्रम (activities) राबविणे अनिवार्य राहिल.
२. तालुकास्तरीय तंत्रज्ञान प्रदर्शनाचे आयोजन करणे.
३. निवडलेल्या तंत्रज्ञानाधारित उपक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी संबंधित ग्रामपंचायतीने ग्रामसभेमध्ये ठराव घेण्याबाबत ग्रामपंचायतींना सूचना देणे.
४. जिल्हाधिकाऱ्यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीने मंजूर केलेल्या Detail Project Report (DPR) च्या आधारे RFP तयार करणे. तसेच प्रचलित शासन नियमांनुसार निविदा प्रक्रिया राबवून तंत्रज्ञानाधारित उपक्रमांसाठी पुरवठादारांची निवड करणे. या प्रक्रियेत सेवादाता (Service Provider) किंवा संयुक्त पुरवठादार (Consortium) मॉडेलचा अवलंब करता येईल.
५. ज्या विभागाचे क्षेत्र (Sector) व उपक्रम निवडण्यात येतील त्या विभागाच्या क्षेत्रिय कर्मचाऱ्याची तंत्रज्ञान आत्मसात करणे व दैनंदिन परिचालन करण्याची जबाबदारी राहिल, तशा सूचना संबंधित विभागांनी निर्गमित कराव्यात.
६. प्रकल्पाच्या एकूण खर्चाच्या ३% इतकी रक्कम TAI ला अदा करणे (५०% नियुक्तीवेळी व ३०% दुसऱ्या वर्षी व २०% तिसऱ्या वर्षी)
७. निविदा प्रक्रिया राबविताना १०% रकमेची परफॉर्मन्स बँक हमी (PBG) घेणे .
८. ज्या विभागाचे क्षेत्र (Sector) व उपक्रम निवडण्यात येतील त्या विभागाच्या क्षेत्रिय कर्मचाऱ्यावर तंत्रज्ञान आत्मसात करणे व दैनंदिन परिचालन करण्याची जबाबदारी सोपविणे.
९. ग्रामविकास विभागाच्या दि. ११ ऑगस्ट, २०१६ व दि. १४ जानेवारी, २०२१ रोजी निर्गमित शासन निर्णयानुसार ग्रामपंचायत स्तरावर शासन-ते-शासन (G2G), शासन-ते-नागरिक (G2C) व व्यवसाय-ते-नागरिक (B2C) सेवा प्रभावीपणे पुरविण्याबाबत उपाययोजना करणे. तसेच, ग्रामपंचायत प्रशासनाचे पूर्णतः संगणकीकरण, ग्रामपंचायतींचे नमुने क्र. १ ते ३३ संगणकीकृत करणे, केंद्र शासनाच्या eGramswaraj तसेच इतर संबंधित ॲप्लिकेशन्सचा नियमित व प्रभावी वापर करणे आणि ग्रामपंचायतीमार्फत देण्यात येणारे सर्व सेवा दाखले ऑनलाईन पद्धतीने दिले जात आहेत याबाबत संबंधितांना सूचना देणे.

५) पुरवठादार यांची जबाबदारी -

उपकरणे स्थापित केल्यानंतर पुरवठादारांनी त्यांच्या ३ वर्षांच्या तांत्रिक सहाय्य व देखभालीची (Operation & Maintenance) वचनबद्धतेची पूर्तता करणे बंधनकारक आहे.

पुरवठादारांनी खालील बाबी करणे अनिवार्य आहेत:

अ) प्रतिसाद वेळ (Response Time): संबंधित गावांकडून प्राप्त होणाऱ्या तांत्रिक तक्रारींना जास्तीत जास्त ४८ तासात प्रतिसाद द्यावा.

ब) स्थळ भेटी (On-site Visits): प्रतिबंधात्मक देखभालीसाठी (Preventive Maintenance) वेळोवेळी प्रत्यक्ष भेट द्यावी.

क) सुटे भाग (Spare Parts): उपकरणाच्या स्थापनेपासून ५ वर्षांपर्यंत सुट्या भागांच्या उपलब्धतेची हमी.

ड) दुरुस्तीचा कालावधी (Repair Turnaround): कुठल्याही प्रकारचा तांत्रिक बिघाड जास्तीत जास्त ५ दिवसात दुरुस्त करून द्यावा.

इ) Performance Bank Guarantee (PBG) : एकूण कंत्राट मूल्याच्या १०% बँक हमी आवश्यक असेल.

ई) पुरवठादाराने प्रत्येक तालुक्यात किमान २ व्यक्तींची संपर्क व्यक्ती म्हणून नियुक्ती करावी. सदर व्यक्तींचा संपर्क तपशील ग्रामपंचायतींना उपलब्ध करून द्यावा. जेणेकरून ग्रामपंचायतीला सदर उपकरणांमध्ये समस्या उद्भवल्यास ते संपर्क व्यक्तीशी समन्वय साधून समस्याचे निराकरण करतील.

उ) ग्रामपंचायतीतील संबंधित क्षेत्रिय अधिकारी यांना उपकरणाची स्थापना झाल्यापासून एक महिन्याच्या आत प्रशिक्षण देऊन सदर उपकरण स्वतंत्र्यरित्या वापरण्यास सक्षम बनविणे.

उपरोक्त बाबींची विहित वेळेत पूर्तता करण्यात आली नाही तर होणाऱ्या विलंबासाठी दंडाच्या अटीचा समावेश सर्व करारांमध्ये केला जाईल. वारंवार नियम मोडणाऱ्या पुरवठादारांचा सामावेश 'ब्लॅकलिस्टिंग' (काळी यादी) मध्ये करण्यात येईल.

६) वापर-आधारित देयके (Usage-Linked Payments) -

बिगर-वापर असलेल्या उपकरणांसाठी होणारे पेमेंट रोखण्यासाठी, विक्रेत्यांचे पेमेंट खालीलप्रमाणे वापराशी जोडले जाईल:

अ.क्र.	हप्ता	रक्कम	अटी
१	स्थापना (Installation)	६०%	उपकरणांची स्थापना झाली आहे, कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण दिले आहे आणि सुरुवातीच्या ३० दिवसांच्या निरीक्षण कालावधीत प्रणाली त्रुटीमुक्त चालली आहे, याचे 'TAI' कडून प्रमाणपत्र मिळाल्यावर.
२	६-महिने आढावा	३०%	'TAI' सिस्टिम लॉगची पडताळणी करेल आणि गाव सक्रियपणे त्या साधनाचा वापर करत असल्याचे प्रमाणित करेल. (विक्रेत्याच्या दाव्यांची स्वतंत्र निरीक्षणाद्वारे क्रॉस-व्हेरिफिकेशन केली जाईल).
३	१८-महिने आढावा	१०%	अंतिम हप्ता देण्यापूर्वी, 'TAI' सर्व्हर लॉगचे ऑडिट करेल आणि मागील वर्षात ९०% पेक्षा जास्त 'अपटाइम' (Uptime) असल्याचे सुनिश्चित करेल.

७) साधनसामग्री संरक्षण -

अ) कराराचा भाग म्हणून सर्व उपकरणांचा विमा उतरवणे अनिवार्य असेल. विम्याची व्याप्ती खालीलप्रमाणे असेल:

- i) अपघाती नुकसान (वादळ, व्होल्टेज वाढ): सदर प्रकरणी ग्रामपंचायतीद्वारे (GP) क्लेम दाखल केला जाईल.
- ii) मुद्दाम केलेले नुकसान/चोरी: ग्रामपंचायत एफआयआर (FIR) दाखल करेल; विमा किंवा ग्रामपंचायत निधीतून बदली उपकरण घेतले जाईल.
- iii) सामान्य झीज (Wear and Tear): ऑपरेशन आणि मॅटेनन्स करारांतर्गत ही पुरवठादाराची जबाबदारी असेल.

ब) चोरी आणि तोडफोड रोखण्यासाठी उपाय:

- i) GPS टॅगिंग: सर्व हलवता येण्याजोग्या (Portable) उपकरणांसाठी 'GPS टॅगिंग' अनिवार्य असेल.
- ii) सुरक्षित माउंटिंग: स्थिर मालमत्तेसाठी (Fixed Assets) लॉक केलेले माउंटिंग आवश्यक असेल.
- iii) देखरेख समिती: उपकरणांच्या सुरक्षिततेवर लक्ष ठेवण्यासाठी ग्रामपंचायत स्तरावर समुदाय देखरेख समिती' स्थापन केली जाईल. उपकरणांच्या हाताळणीसाठी ज्या विभागाचे क्षेत्र (Sector) व उपक्रम निवडण्यात आले आहेत त्या विभागाच्या क्षेत्रिय कर्मचाऱ्याला पहिल्या महिन्यात योग्य प्रशिक्षण देणे.

८) देखरेख यंत्रणा -

- अ) सदर प्रकल्पाचा नियमित आढावा घेण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान विभागामार्फत डॅशबोर्ड तयार करण्यात येईल.
- ब) सदर डॅशबोर्डद्वारे प्रधान सचिव, मा.मुख्यमंत्री कार्यालयाचे प्रतिनिधी, विभागीय आयुक्त, जिल्हाधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे नियमित प्रकल्पाचा आढावा घेतील.
- क) प्रकल्पाचा आढावा व संनियंत्रणा करिता खालीलप्रमाणे राज्यस्तरीय नियंत्रण कक्ष स्थापन करण्यात येत आहे :

अ.क्र.	पदनाम	समितीत धारण केलेले पद
१	प्रधान सचिव , ग्रामविकास	अध्यक्ष
२	निवडलेल्या क्षेत्राचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव	सदस्य
३	अपर मुख्य सचिव, कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता	सदस्य
४	सचिव, नियोजन	सदस्य

५	मा. मुख्यमंत्री कार्यालयाचे प्रतिनिधी	सदस्य
६	सचिव, इलेक्ट्रॉनिक्स, माहिती तंत्रज्ञान व कृत्रिम बुद्धीमत्ता	सदस्य सचिव

सदर समिती सुरुवातीचे ६ महिने प्रकल्पाचा मासिक आढावा घेईल व त्यानंतर तिमाही आढावा घेईल.

९) पारितोषिक देण्याची तरतुद : उत्कृष्ट कामगिरी करणाऱ्या ग्रामपंचायत आणि जिल्ह्यांना प्रोत्साहनपर पारितोषिके देण्यात यावीत, जेणेकरून गुणवत्तापूर्ण अंमलबजावणीस चालना मिळेल. या संदर्भातील निकष व अधिक तपशील व सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

१०) सदर शासन निर्णया सोबत निदानात्मक गरज मुल्यमापन अहवाल (परिशिष्ट १), STREAM MATRIX (परिशिष्ट २), Feasibility Study Format (परिशिष्ट ३), Project Stabilization Report Format (परिशिष्ट ४) हे नमुना स्वरूपात (Indicative) उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. त्यामधील मुळ संकल्पनेला बाधा न येता त्यात आवश्यक ते फेरबदल करण्याची मुभा जिल्हा स्तरीय समितीला राहिल.

सदर शासन निर्णय हा महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईट (www.maharashtra.gov.in) वर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक क्र. २०२६०४३०११३५१४३४२० असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने सांक्षातिक करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(प्रशांत पाटील)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत.

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव
४. मा.मंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव
५. मा.राज्यमंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव
६. मा.विरोधी पक्षनेते, विधानसभा / विधान परिषद
७. मा.विधानसभा व विधान परिषद सदस्य.
८. मा. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहाय्यक.

९. महालेखापाल, महाराष्ट्र - १ (लेखापरीक्षा), मुंबई
१०. महालेखापाल, महाराष्ट्र - २ (लेखापरीक्षा), नागपूर
११. अपर मुख्य सचिव, कृषी विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१२. अपर मुख्य सचिव, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. अपर मुख्य सचिव, कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४. मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
१५. प्रधान सचिव, पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१६. प्रधान सचिव, शालेय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१७. सचिव, महिला व बालविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१८. प्रधान सचिव, पशुसंवर्धन, दुग्धविकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१९. सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२०. सचिव, इलेक्ट्रॉनिक्स, माहिती तंत्रज्ञान व कृत्रिम बुद्धिमत्ता विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२१. संचालक, माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ, मंत्रालय, मुंबई
२२. सर्व विभागीय आयुक्त
२३. जिल्हाधिकारी (नागपूर, अमरावती, हिंगोली, पुणे व सिंधुदूर्ग)
२४. सर्व उपसचिव / अवर सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२५. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (नागपूर, अमरावती, हिंगोली, पुणे व सिंधुदूर्ग)
२६. निवड नस्ती कार्यासन मातंक, ग्राम विकास विभाग, मुंबई

परिशिष्ट - १

ANNEXURE 1

Diagnostic Need Assessment (DNA) for Identification of Village Pain Areas

1. Purpose of Diagnostic Need Assessment

The Diagnostic Need Assessment (DNA) shall be undertaken immediately after the institution is appointed as Technical Anchor Institute (TAI) for the district, prior to any feasibility study, technology exhibition, or proposal formulation.

The purpose of DNA is to:

- Identify real, persistent, and priority village-level pain areas
- Ascertain whether such pain areas are amenable to technological intervention
- Ensure that technology deployment is need-driven, sustainable, and context-appropriate
- Prevent adoption of technology solutions for problems better addressed through administrative, behavioral, or convergence-based interventions

No technology solution shall be considered unless the DNA is conducted in accordance with this Annexure.

2. Responsibility for Conducting DNA

The DNA shall be conducted by a TAI designated by the State Government, such as COEP, Government Engineering Colleges, Government Polytechnics, or other premier technical institutions.

The TAI shall act as an independent and neutral technical body and shall not recommend any vendor, product, or specific technology during the diagnostic stage.

3. Constitution of Diagnostic Assessment Team

Each DNA shall be conducted by a team comprising:

- One senior faculty member (Team Leader)
- One technical expert (engineering / IT / data systems)
- One member responsible for field coordination and community interaction

The team shall compulsory visit the village for conducting the assessment.

4. Principles Governing DNA

Following principles shall be strictly adhered to:

- **Problem-first approach:** Identification of problems shall precede any discussion on solutions.
- **Participatory assessment:** Village stakeholders shall be actively involved in diagnosis.
- **Evidence-based findings:** All observations shall be supported by records, field notes, or on-site verification.

- **Technology neutrality:** No presumption shall be made that every problem requires technology.
- **Non-discretionary process:** Classification and prioritization shall follow defined criteria only.

5. Methodology for Conducting DNA

The DNA shall be carried out through the following mandatory field activities, to be undertaken in the sequence specified.

5.1 Inception Meeting with Gram Panchayat

An inception meeting shall be conducted with the Sarpanch / Up-Sarpanch, Grampanchayat officer, and Gram Panchayat members to:

- Explain the purpose of the visit as problem identification only
- Clarify that no technology, vendor, or funding decision shall be discussed

5.2 Focused Group Discussions (FGDs)

Focused Group Discussions shall be conducted to understand village pain areas from the perspective of different stakeholder groups.

Mandatory FGDs shall be conducted with:

- Farmers
- Women / Self-Help Groups
- Frontline workers (ASHA, Anganwadi, Teachers, etc.)
- Youth etc.

FGDs shall be conducted as far as possible in the local language using open-ended questions. Problems should be recorded. No solutions or technology should be proposed.

5.3 Transect Walk and On-Site Observation

The TAI team shall undertake a transect walk across the village to physically verify issues identified during discussions and to identify additional problems.

The transect walk shall cover, inter alia:

- Water sources and distribution infrastructure
- Agricultural fields and irrigation structures
- Schools, Anganwadi's, health facilities
- Sanitation and waste management areas
- Any other area as required to understand the village problems

Observations shall be documented through field notes and geo-tagged photographs.

5.4 Household and Beneficiary Interactions

Interactions shall be conducted with 5–10 households from different hamlets to validate whether identified problems affect actual beneficiaries and to assess the severity and recurrence of such problems.

5.5 Problem Validation and Root Cause Analysis

Each identified problem shall be examined against the following criteria:

- Whether the problem is recurring
- Whether it exists for more than one year
- Whether it affects a significant section of the population
- Whether it causes measurable hardship or loss

Problems meeting at least two of the above criteria shall be treated as valid. For valid problems, the TAI shall conduct a root cause analysis to identify systemic, structural, or informational causes, avoiding attribution of blame to individuals.

5.6 Technology Relevance Screening

Each validated problem shall be screened to assess whether technological intervention is appropriate, based on the following considerations:

- Requirement of monitoring or data
- Presence of manual dependency or service delivery delays
- Potential for automation to reduce human dependency

Problems meeting at least one of the above criteria shall be classified as technology-relevant.

5.7 Prioritization of Diagnostic Findings

Technology-relevant problems shall be prioritized based on:

- Severity of impact
- Population affected
- Recurrence
- Feasibility of intervention
- Sustainability potential

Based on this assessment, problems shall be categorized as:

- **Priority** : To be considered for technology Intervention
- **Deferred**: Not suitable for current intervention

6. Outputs of DNA

The TAI shall submit the following outputs as part of the DNA.

- Village Diagnostic Need Assessment Summary
- List of Priority problems
- Problem–root cause mapping
- Technology relevance note (without naming tools or vendors)
- List of problems not suitable for technological intervention
- Annexure of field evidence (photographs and observations)

These outputs shall form the mandatory basis for subsequent feasibility studies and proposal formulation.

7. Prohibitions

During the DNA stage:

- No vendor interaction shall be permitted
- No technology or solution shall be recommended
- No cost estimation or funding commitment shall be made
- No feasibility study shall be prepared

8. Linkage with Subsequent Stages

Only problems identified through the DNA as Priority shall be taken forward for:

- Consideration of smart and intelligent tools
- Feasibility study by the Technical Anchor Institute
- Proposal submission to the District Administration

परिशिष्ट - २

Annexure 2

Smart Technology for Rural Ecosystem Assessment Matrix (STREAM)

The evaluation process is divided into two stages: Application with Mandatory Eligibility Check (Red Flag Check) and Technical Scoring.

Application:

To ensure a standardized and evidence-based evaluation, vendors must submit the following specific documents along with their applications.

I. Documents for Mandatory Eligibility Check

Vendors must submit these documents to qualify for evaluation. Failure to provide any one of these results in immediate disqualification.

1. **Data Ownership Declaration:** A formal document confirming that the Government retains full and exclusive ownership of all data generated.
2. **Minimum Support Agreement:** A contract or official letter guaranteeing a minimum of 3-year support from the vendor.
3. **Local Repair Support Proof:** Document confirming that repair support and technicians are available within the district.
4. **Privacy Compliance Document:** A formal declaration certifying that the tool does not violate any prevailing privacy regulations.

II. Documents for Technical Scoring

These documents are required to assign a score from 1 to 5 against the below mentioned 10 parameter. If the specific document listed below is missing, blank, unreadable, or irrelevant, a Score of '0' (Zero) shall be assigned for that parameter.

1. **Relevance to Village Needs:** Submit the Vendor Brochure, Demo Presentation (Video), and the detailed Proposal Document.
2. **Expected Impact & Inclusiveness:** Submit the 'Beneficiary Model' document, User Case Studies, and the Operational Plan (specifically detailing asset ownership structure).
3. **Cost (3-Year TCO):** Submit the Vendor Quotation. This must explicitly show the Total Cost of Ownership for 3 years, broken down into Capital Cost plus 3 Years of Maintenance and Insurance .
4. **Reliability (Uptime):** Submit the Vendor Uptime Certificate and Previous Performance Reports.
5. **Ease of Installation:** Submit the Installation Plan, explicitly detailing the number of days required for full installation.
6. **Ease of Use for Staff:** Submit the Training Plan (detailing eligibility and hours needed for staff training) and the User Manual.

7. **Maintenance & Support:** Submit the AMC (Annual Maintenance Contract) plan and a Vendor Support Letter detailing the guaranteed repair turnaround time.
8. **Integration & Compatibility:** Submit API Documentation and a Sample Data Export file to demonstrate open data format compliance.
9. **Data Security & Privacy:** Submit the Security Checklist, which must confirm compliance with all 5 security checks.
10. **Proven Success in Rural India:** Submit a List of Villages where the tool is deployed along with the work order for the work.

Scoring

The tech solutions will be evaluated using the following matrix.

Section A – Red Flag Eligibility Checklist (Must Pass All)

Red-Flag	Yes/No
1. Government retains full ownership of data	Yes / No
2. Vendor provides minimum 3 year support	Yes / No
3. Local repair support available within district	Yes / No
4. Tool does NOT violate privacy regulations	Yes / No

If any of these is “NO”, the tool is disqualified immediately. No scoring required.

Section B – Weight Assigned to Each Parameters

The technology will be evaluated on 10 parameters having **weights** based on importance.

- **Critical (Weight 1.5) → 4 parameters**

1. Relevance to Village Needs
2. Expected Impact and inclusiveness
3. Cost (3-yr TCO)
4. Reliability (Uptime %)

- **Medium (Weight 1.0) → 4 parameters**

5. Ease of Installation
6. Ease of Use for Staff
7. Maintenance & Support
5. Integration & Compatibility

- **Basic (Weight 0.5) → 2 parameters**

9. Data Privacy & Security
10. Proven Success in Rural India

Each parameter is evaluated on the scale of **0 to 5**.

A Raw Score of '0' (**Zero**) must be assigned for any parameter where the specific required document is missing or is provided but found to be blank, unreadable, or irrelevant (e.g., a photo attached instead of a mandatory certificate).

When any of the parameters is not applicable, the same should be marked **NA** in the Raw Score Column. The weight assigned to that parameter will get equally distributed among the other parameters. This redistributed weight, also referred as adjusted weight is then multiplied with the obtained score to get the final score.

Section C – Parameter Scoring

1. Relevance to Village Needs

Evaluates the alignment of the proposed technology with the core developmental sectors to ensure the solution addresses a genuine rural necessity rather than a peripheral want. Core sectors include - Water, Health, Sanitation, Nutrition, Education, Safety, Agriculture, Livelihood, Governance etc.

Description	Score
Addresses 2 or more core domains	5
Addresses 1 core domain	4
Supports a domain indirectly	3
Limited relevance	2
No relevance	1
Data Unavailable	0

2. Expected Impact & Inclusiveness

Assesses the breadth of the beneficiary base to determine if the technology functions as a shared 'Public Good' accessible to the wider community or as a 'Private Asset' limited to individual ownership.

Description	Score
Tool is designed as a community-level or public service system, intended for shared use across a village or large population (e.g., service-based, centralised, platform-based tools).	5
Tool is designed for group-level institutional use, such as SHGs, FPOs, schools, health centres, Gram Panchayats, or similar collective entities etc.	4
Tool is designed for limited group or cluster use, serving a defined subset of users but not the entire community.	3
Tool is designed primarily for individual household or single-unit use, even if it may be replicated for others.	2
Tool is designed for single-user / personal use, with benefits confined to one individual or one asset.	1
Data Unavailable	0

3. Cost & Affordability – 3 Year TCO per Village

Evaluates the Total Cost of Ownership (Capital + 3-Year Maintenance and Insurance) to determine if the solution is financially sustainable for the Gram Panchayat and scalable for the State.

Description	Score
≤ ₹3,00,000	5

₹3,00,001 – ₹500000	4
₹5,00,001 – ₹7,00,000	3
₹7,00,001 – ₹10,00,000	2
> ₹10,00,000	1
Data unavailable	0

4. Reliability – Uptime Under Rural Conditions

Verifies the system's operational stability under harsh rural conditions to ensure consistent service delivery without frequent downtime or failure.

Description	Score
≥ 98% uptime	5
95–97%	4
90–94%	3
80–89%	2
< 80%	1
Data Unavailable	0

5. Ease of Installation – Days Required

Determines the speed and simplicity of deployment (e.g., <2 days) to ensure the solution can be implemented rapidly without complex infrastructural changes.

Description	Score
≤ 2 days	5
3–5 days	4
6–14 days	3
15–30 days	2
> 30 days	1
Data Unavailable	0

6. Ease of Use for Staff – Training Hours Needed

Assesses the training time required for local village staff to operate the tool, ensuring the technology is usable by semi-skilled operators without external dependency.

Description	Score
≤ 2 hours	5
3–5 hours	4
6–10 hours	3
11–20 hours	2
> 20 hours	1
Data Unavailable	0

7. Maintenance Availability – Repair Turnaround Time

Evaluates the vendor's guaranteed turnaround time for local repairs to ensure that technical failures do not lead to prolonged service disruptions.

Description	Score
≤ 48 hours	5
3–5 days	4
6–10 days	3
11–20 days	2
> 20 days	1
Data Unavailable	0

8. Integration & Compatibility

Checks the tool's ability to export data in open, non-proprietary formats (API, JSON, CSV) to ensure seamless integration with State Government dashboards.

Description	Score
API + JSON + CSV	5
API + CSV	4
CSV only	3
PDF only	2
No export	1
Data Unavailable	0

9. Data Security & Privacy – Compliance Score

Scrutinizes compliance with mandatory encryption, server security, and ownership protocols to ensure village data remains exclusive government property.

Mandatory 5 checks: Encryption, Ownership, Secure Server, Access Control, No External Sharing.

Description	Score
Meets all 5	5
Meets 4	4
Meets 3	3
Meets 2	2
Meets 1	1
Data Unavailable	0

10. Proven Success in Rural India

Validates the solution's track record in similar rural environments and ensure deployment of proven, field-tested solutions.

Description	Score
≥ 100 GPs	5
20–99 GPs	4
6–19 GPs	3
2–5 GPs	2

1 GP	1
Data Unavailable / No rural deployment	0

Score Calculation table*

Parameter	Raw Score (0 - 5/ NA)	Base Weight	Applicable Weight	Adjusted Weight	Score
Relevance to Village Needs	0	1.5	1.5	1.363636364	0
Expected Impact and Inclusiveness	0	1.5	1.5	1.363636364	0
Cost (3-year TCO)	0	1.5	1.5	1.363636364	0
Reliability (Uptime %)	0	1.5	1.5	1.363636364	0
Ease of Installation	0	1	1	0.909090909	0
Ease of Use	0	1	1	0.909090909	0
Maintenance & Support	0	1	1	0.909090909	0
Integration & Compatibility	0	1	1	0.909090909	0
Data Security & Privacy	0	0.5	0.5	0.454545455	0
Proven Success in Rural India	0	0.5	0.5	0.454545455	0
Sum Applicable Weight			11		
Scale Factor (10 / Sum Applicable)			0.909090909		
TOTAL SCORE (out of 100)					0

* A spreadsheet is being made whereby the evaluator have to put the score from 0 to 5 or NA as applicable and the sheet does the score calculation automatically.

The spreadsheet can be accessed by scanning the QR code

Calculation Logic

1. Overview

This section defines the key terms and mathematical logic used in the STREAM. The methodology ensures that every technology is evaluated fairly out of a standard 100 Marks, even if certain parameters are marked ‘Not Applicable’ (NA).

2. Definition of Key Terms

a. Raw Score (0–5)

The initial score given by the evaluator based on the tech solution’s performance.

Scale - 5 (Excellent) to 1 (poor) / 0 - Missing Evidence, NA - Not Applicable (if the parameter does not apply to the specific tool).

b. Base Weight

The standard 'Importance Value' assigned to each parameter (e.g. Cost has a higher weight of 1.5 compared to Data Privacy at 0.5). It reflects the priority of the Government for that specific criteria.

c. Applicable Weight

The weight that is actually *active* for the specific tool being evaluated.

- If Raw Score is 0 – 5, the Applicable Weight = Base Weight.
- If Raw Score is NA , the Applicable Weight = 0.

d. Adjusted Weight (The Normalization Factor)

The recalculated weight that ensures the total of all active parameters sums up to a standard value of 10.

If a parameter is marked 'NA', its weight is removed. To prevent the maximum score from dropping, the system automatically redistributes that missing weight among the remaining parameters.

Formula: Adjusted Weight = Base Weight × (10 / Sum of All Applicable Weights)

e. Indicator Score (Final Score per Parameter)

The final points contributed by a specific parameter towards the total score of 100.

It combines the evaluator's rating with the adjusted weight and applies a scaling multiplier.

Formula: Indicator Score = Raw Score × Adjusted Weight × 2

(Note: The multiplier '2' scales the score to percentage terms, i.e., out of 100).

3. Spreadsheet Processing

- Input: The Evaluator enters the Raw Score
- Filter: The system checks if the parameter is applicable to determine the Applicable Weight
- Normalize: The system calculates the Adjusted Weight to ensure the total weight remains 10.
- Calculate: The system computes the Indicator Score for each parameter.
- Sum: The Final Tool Score is derived by summing up all Indicator Scores.

Conclusion

By calculating the score at the parameter level, this method provides transparency, showing exactly how many points each specific parameter contributed to the final percentage. A tool with total score greater than 70 should be approved for demo at the taluka level Tech Exhibitions.

Training Handbook to use STREAM MATRIX

To calculate Score of Smart / AI / IoT Tools for Smart & Intelligent Village Project using Smart Technology for Rural Ecosystem Assessment Matrix (STREAM)

This guide helps you give marks easily to any smart technology proposed for use in villages.

- ✓ You do NOT need technical knowledge
- ✓ You only need to match numbers to score
- ✓ You only need to check the documents the vendor provides

The Excel file will do all calculations.

1. Check the RED FLAGS (Must do this first)

Check the Documents submitted by the Vendor.

Question	If answer is	Action
Will the Government own the data?	Yes	Continue
Will vendor give minimum 3 year support?	Yes	Continue
Can repairs be done within the district?	Yes	Continue
Does the tool follow privacy rules?	Yes	Continue

If ANY answer is NO → Stop. Tool is REJECTED. Do NOT score further.

2. How to Give Score (0,1, 2, 3, 4, 5 or NA)

Each parameter has simple rules.

You only need to:

- ✓ Check relevant document from vendor
- ✓ Read numbers (days, villages, cost, etc.)
- ✓ Compare with table
- ✓ Give score 0 to 5 and if a parameter does not apply, write NA.

You must give a score of 0 (Zero) if -

2. The specific document mentioned under the parameter is missing.
3. The document is attached but is blank, unreadable, or irrelevant (e.g., attaching a photo instead of a certificate).

Note: A score of '1' is for Poor Quality. A score of '0' is for Missing Evidence

4. Parameter-by-Parameter Simple Scoring Guide

Parameter 1: Relevance to Village Needs

Question to ask yourself:

Does this tool solve important village problems?

Documents to check:

- ✓ Vendor brochure
- ✓ Demo presentation (video)
- ✓ Proposal document

If tool helps with...	Score
2 or more major problems (water + health etc.)	5
1 major issue	4
Helps indirectly	3
Helps a little	2
Does not help	1
Data Unavailable	0

Parameter 2: Expected Impact & Inclusiveness

Question to ask yourself:

Who actually uses and benefits from this tool? Is it for the whole village or just a few individuals?

Documents to check:

- ✓ Vendor's Beneficiary Model document
- ✓ User Case Studies
- ✓ Operational Plan (Who owns the asset?)

How to Score:

Universal Benefit: The tool works as a "Public Good" and benefits the entire village population. (Examples: Smart Water ATM, Village Public Address System, Digital Gram Panchayat Centre) - **Score 5**

Shared Group Benefit: The tool benefits a large group (like farmers or students) and is shared by them. (Examples: Agriculture Drone managed by FPO, Digital Classroom, Community Soil Testing Lab) - **Score 4**

Critical Individual Benefit: The tool is used by individuals but helps vulnerable people in life-saving ways. (Examples: Health tracking for Pregnant Women, Fall detection sensors for the Elderly) - **Score 3**

Private Convenience: The tool benefits only a single private owner for their personal convenience. (Examples: A personal soil sensor for one farm, Smart lighting for a private home) - **Score 2**

Exclusionary: The tool benefits only the wealthy or requires expensive devices (like high-end smart phones) that normal villagers do not have - **Score 1**

Score 0 : Data Unavailable

Parameter 3: Cost (3-Year Cost per Village)

Documents to check:

- ✓ Vendor quotation

Look at the total cost for 3 years which should include maintenance and Insurance.

Cost	Score
₹3 lakh or less	5
₹3-5 lakh	4

Cost	Score
₹5-7 lakh	3
₹7-10 lakh	2
Above ₹10 lakh or unclear	1
Data Unavailable	0

Parameter 4: Reliability (Uptime)

Question to ask yourself:

Out of 100 hours, how many hours does it work without failure?

Check:

- ✓ Vendor uptime certificate
- ✓ Previous performance reports

Works for...	Score
98 hours or more	5
95-97 hours	4
90-94 hours	3
80-89 hours	2
Less than 80 hours	1
Data Unavailable	0

Parameter 5: Ease of Installation

Question to ask yourself:

How many days will the installation take?

Check:

- ✓ Installation plan

Days needed	Score
2 or less	5
3-5	4
6-14	3
15-30	2
More than 30	1
Data Unavailable	0
Tool does not need installation	NA

Parameter 6: Ease of Use

Question to ask yourself:

How many hours of training do village staff need?

Check:

- ✓ Training plan
- ✓ User manual

Training Hours	Score
2 hours or less	5
3-5 hours	4

Training Hours	Score
6–10 hours	3
11–20 hours	2
More than 20	1
Data Unavailable	0
Tool does not require training village staff	NA

Parameter 7: Maintenance & Repair Support

Question to ask yourself:

If the tool breaks/stops functioning how fast can vendor repair it?

Check:

- ✓ AMC document
- ✓ Vendor support letter

Repair Time	Score
Within 48 hours	5
3–5 days	4
6–10 days	3
11–20 days	2
More than 20 days	1
Data Unavailable	0

Parameter 8: Integration & Compatibility

Question to ask yourself:

In which format the tool gives data?

Check:

- ✓ API documentation
- ✓ Sample data export

Format	Score
API + JSON + CSV	5
API + CSV	4
CSV	3
Only PDF	2
No data export	1
Data Unavailable	0

Parameter 9: Data Privacy & Security

Check:

- ✓ Security checklist

Count how many security checks the tool follows:

- Data encryption
- Govt owns data
- Secure server

- Access control
- No third-party sharing

Checks followed	Score
5	5
4	4
3	3
2	2
1	1
Data unavailable	0

Parameter 10: Proven Success in Rural India

Question to ask yourself:

Where else in rural India has tool been used earlier?

Check:

- ✓ List of villages
- ✓ Work Orders

Rural deployment	Score
100 GPs	5
20–99 GPs	4
6–19 GPs	3
2–5 GPs	2
1 GP	1
Data Unavailable/ No rural deployment	0

5. How NA (Not Applicable) Works

Certain Parameters may not be applicable for certain tools. For example certain tools may not need installation or hardware or maintenance. In such cases choose the option **NA** to give a score.

The Excel sheet will:

- ✓ Remove the weight against that particular parameter
- ✓ Redistribute the weight proportionally against other parameters
- ✓ Keep the total score = 100

You do NOT need to calculate anything manually.

6. Final Score Interpretation

A tool with total score greater than 70 should be approved for demo at the taluka level Tech Exhibitions.

परिशिष्ट - ३

Annexure 3

Feasibility Study Report Format

To be Submitted by the Technical Anchor Institute

PREAMBLE

The feasibility study is not intended to judge whether a technology is innovative. Its sole purpose is to judge whether the selected AI / Smart / IoT tool:

1. Can solve a real problem of the village
2. Can function in rural conditions
3. Can sustain itself for at least 3 years
4. Can operate with minimal Gram Panchayat dependency
5. Will not fail after installation or staff transfer

Only tools that satisfy the above shall be recommended.

A) BASIC INFORMATION

1. Name of Gram Panchayat
2. Taluka
3. District
4. Population
5. Dominant livelihood
6. Sector addressed
 Water Agriculture Health & Nutrition Education Sanitation Governance Other
(Please Specify)
7. Name of AI / Smart / IoT Tool
8. Vendor / Solution Provider
9. Name of Engineering Institute conducting feasibility
10. Date of field study

B) PROBLEM DEFINITION & NEED VALIDATION

1. Exact problem faced by the village
2. Duration of the problem
3. Current coping mechanism (if any)
4. Consequences if problem is not addressed

5. Priority of the problem for GP and villagers

Assessment:

Is the problem genuine, persistent, and worth investing public funds in? - Yes No

C) TOOL UNDERSTANDING (NON-TECHNICAL)

1. Description of the tool in simple language
2. What exactly will improve after deployment?
3. Type of tool - Hardware Software Hybrid
4. Key components involved

D) SUITABILITY TO RURAL CONDITIONS

Aspect	Suitable / Not Suitable	Remarks
Electricity availability		
Internet availability		
Marathi language support		
Climate & dust resistance		
Risk of damage / theft		

Conclusion:

Fully suitable Suitable with modifications Not suitable

E) TECHNICAL FEASIBILITY

1. Technology maturity - Widely used Limited pilots Experimental
2. Expected life span (years)
3. Installation complexity and time
4. Maintenance frequency and skill requirement
5. Dependency on vendor - Low Medium High

F) OPERATIONAL FEASIBILITY (MOST CRITICAL)

This section decides whether the project will work after inauguration.

1. Who will operate the system daily?
2. Time required per day (minutes)
3. Skill level required - Very basic Moderate High
4. Training requirement (duration & frequency)
5. Can the system run automatically without daily GP intervention? - Yes No

G) FINANCIAL FEASIBILITY (3-YEAR VIEW)

Component	Cost (₹)
Capital cost	
Installation	
Annual maintenance	
Connectivity / hosting	
Consumables / replacements	
Insurance Cover	
Total 3-year cost	

Cost Justification

- Comparison with traditional solution
- Expected savings / avoided losses

H) POST-3-YEAR FINANCIAL SUSTAINABILITY & GP FUNDING CHECK

(This section evaluates whether the Gram Panchayat possesses the independent financial capacity to sustain the technology after the 3-year).

1. Estimated Annual Financial Cost (From 4th Year)

- Estimated Annual Maintenance Contract (AMC): ₹ _____
- Estimated Annual Connectivity / SIM / Software Hosting: ₹ _____
- Estimated Annual Insurance & Consumables: ₹ _____
- **Total Expected Annual Cost (From 4th Year): ₹ _____**

2. Gram Panchayat Funding Capacity

- Does the Gram Panchayat currently have sufficient funds to bear the total annual cost mentioned above? (Yes/No)
- If Yes, what is the explicitly identified source of this fund? *(Select all that apply)*

GP Own Source Revenue (e.g., Property Tax, Water Tax etc)

Statutory Finance Commission Grants (15th FC /PESA)

Dedicated Citizen User Fees / Micro-charges for this service

Other (Please Specify): _____

**Kindly take a copy of the Grampanchayat formal resolution explicitly committing to bear all O&M, connectivity, and insurance costs from 4th year onwards using the identified funding source

SUSTAINABILITY & CONTINUITY ASSESSMENT

Sustainability Check

Yes/No

1. Can system run for minimum 3 years?
2. Will it survive change in GP leadership?

3. Can village manage basic issues locally?
4. Is vendor support assured for 3 years ?
5. Risk of technology becoming obsolete?

Sustainability Rating - High Medium Low

I) EXIT & CONTINUITY PLAN

Source code / access transferable Yes / No

Continuity Risk - Low High

J) RISK ASSESSMENT & MITIGATION

Risk Type	Risk Description	Mitigation
Technical		
Financial		
Operational		
Social acceptance		
Vendor dependency		

K) FINAL RECOMMENDATION

Recommended for implementation Recommended with conditions Not recommended

Reasons (mandatory): *(clear, concise, decision-oriented)*

L) CERTIFICATION

This feasibility study has been conducted objectively, considering technical, operational, financial, institutional, and sustainability aspects, in the best interest of the Gram Panchayat and the Smart & Intelligent Village Project.

(Signature)

Name of the Team Leader

Name of Technical Anchor Institute

Date: _____

Standard Operating Procedure (SOP) Conducting Feasibility Study for AI / Smart / IoT Tools in Villages

(To be followed by TAI while Conducting Feasibility Study for AI / Smart / IoT Tools in Villages)

The role of the TAI is not to promote the technology but to ensure that the resources are not wasted on irrelevant, unfeasible tools. If the SOP is followed to its core, two independent institutes should give the same conclusion.

GOLDEN RULES (To be strictly followed)

- ! No opinion, assumption, or personal beliefs shall be recorded.
- ! Every conclusion must be linked to a document, observation or measurement.
- ! The TAI must confirm that the vendor details match the entity selected through STREAM matrix.

1. PRE-FIELD DESK REVIEW (MANDATORY)

Step 1.1 – Receive Official Request

Ensure the following documents are received before field visit:

- Gram Panchayat (GP) resolution selecting technology
- Tool Details from vendors

Step 1.2 – Desk Screening Checklist

Question	Yes / No
Tool addresses a real GP problem	
Vendor commits 3-year support from Installation	
Data ownership with Government	

IF any of the responses is No, recommend 'NOT FEASIBLE'

2. FIELD VISIT

📍 Location: Village

Step 2.1 – Mandatory Stakeholder Meeting

Meeting must include:

- Sarpanch / Up-Sarpanch
- Gram Panchayat officer
- At least 2 GP members
- Likely system users (Farmers /SHGs/ Operators)

3. PROBLEM VALIDATION (NO ASSUMPTIONS)

Ask exactly these questions and record answers:

- What is the problem?
- Since how many years?
- Who suffers most?
- What happens if nothing is done?

Validation Rule:

- If answers are vague or inconsistent → problem not validated
- If problem not validated or the problem description by villagers does not align with the proposed tool's function, recommend 'NOT FEASIBLE'.

4. TOOL UNDERSTANDING (NON-TECHNICAL)

The TAI shall draft a functional description of the tool in simple terms focusing on outcomes (what it achieves) rather than specifications (how it works).

Categorize the tool clearly as Hardware, Software, or Hybrid and mention the key component involved

5. SUITABILITY TO RURAL CONDITIONS

Measured, not assumed:

Parameter	Evidence	Suitable (Yes/No)
Electricity availability	Bill / hours	
Internet reliability	Speed test	
Language support	Demo	
Climate resistance	Vendor tool Specifications	
Theft/damage risk	Location	

If any of the parameter is not suitable, feasibility can only be with modifications

6. TECHNICAL FEASIBILITY

Assess the technology maturity and deployment requirements.

- Maturity: Flag the tool as 'Experimental' if it has fewer than 5 pilot deployments.
- Complexity: Estimate the installation time. Projects requiring >15 days of civil work shall be flagged for high complexity

7. OPERATIONAL FEASIBILITY

Step 7.1 – Daily Operation Test

Parameter	Measured Value
Daily human time required	___ minutes
Skill / technical knowledge required (level)	Basic / Moderate / High

Rule:

- > 30 minutes / day → 'NOT FEASIBLE'
- High skill → 'NOT FEASIBLE'

Step 7.2 – Automation Test

Question	Yes / No
----------	----------

Runs without daily GP action?

Alerts auto-generated?

Data auto-captured?

If more than 1 answer is No → NOT FEASIBLE

8. FINANCIAL FEASIBILITY (3-YEAR VIEW)

The TAI shall calculate the Total Cost of Ownership (TCO).

CAPEX + Installation + AMC + Connectivity Charges + Consumables and Insurance for 3 years.

Evaluate the cost justification against Expected Savings/Avoided Losses.

Post-3-Year Financial Capacity Check : The TAI must calculate the estimated annual recurring cost required from 4th year onwards (AMC + SIM Recharges + Insurance etc).

- **Verify Formal Commitment:** The TAI shall formally inquire with the Gram Panchayat regarding their intended source of funding to cover these future costs. The TAI must collect a copy of the formal Grampanchayat resolution that explicitly commits to using specific funds (e.g., GP Own Source Revenue, 15th FC funds, or User Fees) to maintain the tool from Year 4 onwards.
- **Jurisdictional Boundary:** The TAI is not required to audit the GP's budget. The statutory GP resolution shall be accepted as the official proof of financial capacity and intent.

9. SUSTAINABILITY & CONTINUITY ASSESSMENT

Question	Yes / No
----------	----------

Works for 3 years

Survives GP change

Not dependent on one person

Local support exists

If < 3 Yes → NOT FEASIBLE

10. EXIT & CONTINUITY PLAN

Question	Yes / No
----------	----------

Source code transferable

Data ownership with Govt

If Any No → High risk → NOT FEASIBLE or Conditional Recommendation

11. RISK ASSESSMENT & MITIGATION

Identify specific risks (Technical, Financial, Social) and prescribe mandatory mitigation measures (e.g. Risk of theft → Mitigate with a Grill or CCTV).

12. FINAL RECOMMENDATION

Based on the cumulative findings, the TAI shall provide a definitive administrative recommendation:

- **Recommended:** Meets all technical, operational, and financial norms.
- **Recommended with Conditions:** Requires minor pre-requisites (e.g., earthing).
- **Not Recommended:** Fails on Need, Suitability, or Financial grounds.

13. REPORT FINALISATION

- Use **standard template only**
- Attach all evidence
- No adjectives like *good, innovative, promising*
- Use only:
 - Meets / Does not meet
 - Suitable / Not suitable

Project Stabilization Report

(To be Submitted by Technical Anchor Institute)

A) Gram Panchayat -

B) Panchayat Samiti -

C) District -

D) Tool /Technology -

E) Observation Period (30 Days) - From _____ To _____

1. STABILITY CHECKLIST (The Survival Test)

- **30-Day Uptime:** Did the system run continuously without major breakdown? (Yes/No)
- **Power/Network:** Did it successfully handle local power and network fluctuations? (Yes/No)
- **Physical Condition:** Is the hardware intact (no damage/rust/wear) after 30 days? (Yes/No)

2. PERFORMANCE VALIDATION (The Utility Test)

- **Output Accuracy:** The results/data generated by the tool are accurate and reliable (Yes/No)
- **Intended Utility:** The tool is successfully performing the function for which it was purchased (Yes/No)

3. HANDHOLDING & HANDOVER STATUS

- **Name of Village Operator:** _____
- **Competency Certified:** The Operator demonstrated independent usage in front of us. (Yes/No)
- **Asset Handover:** Warranty Cards, User Manuals (Marathi), and AMC details have been handed over to the Gram Panchayat. (Yes/No)

4. FINAL CERTIFICATION

1. The project has stabilized and completed the 30-day observation phase. (Yes/No)
2. The performance of the tool is satisfactory. (Yes/No)
3. The handholding process is completed. (Yes/No)

Final Remarks and Suggested Action:

(Signature)

Name of the Team Leader

Name of Technical Anchor Institute

Date: _____